

УДК 781.2

DOI 10.32782/2224-0926-2024-3-4-50-51-3

Кашиук Вікторія Миколаївна
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичного мистецтва,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0003-4396-8946>

НАЦІОНАЛЬНА МЕНТАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНЬСЬКІЙ І КИТАЙСЬКІЙ КАМЕРНІЙ МУЗИЦІ: КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті робиться спроба показати спільні і відмінні риси в українській та китайській музичній ментальності на прикладі камерного жанру, що є одним із множинних кроків на вказаному шляху взаєморозуміння. Стверджується, що експлікація ідей щодо сутності національної ментальності на камерну музику українських і китайських композиторів у компаративних координатах Захід – Схід дала змогу виокремити основні засади відображення національної ментальності в камерній музиці. На узагальнено-концептуальному рівні вирішено такі дуальні пари: ідея сердечного переживання та ідея споглядання тонкої краси, які бачимо як відображення українських і китайських національно-ментальних Его-концептів. Домінуючими рисами вираження цих ідей є романтична експресія, наповненість «сердечними» почуттями в українській музиці та імпресіоністично-символістська лірика в китайській, що у кульмінаційних виявах сягають відповідно романтичної пасіонарності та романтико-імпресіоністичної гімнічності. Водночас зазначається, що взаємопроникнення культур привнесло в українську музику «східну» споглядальність, рефлексивність, реалізовану у низці творів музики ХХ – початку ХХ ст., а китайська запозичила концепцію традиційної європейської системи жанрів і форм з їх драматургією, тонально-гармонічну систему та інші музично-мовні засоби, які «працюють» для відображення специфіки національного Его, і цей процес є важливим чинником на шляху до адекватного розуміння «Іншого». При цьому на музично-мовному рівні український варіант лишається в межах європейської системи та її еволюційного поступу, а китайський представлений синтезом європейської системи та колоритної етнічної ладовості системи «люй», подекуди – використанням національного інструментарію, що створює специфічний національний колорит.

У подальшому дослідженні вказаної музично-мовної специфіки як засобу взаєморозуміння Заходу і Сходу вбачаються перспективи майбутніх досліджень задекларованої теми.

Ключові слова: національна ментальність, Захід і Схід, «Інший», українська музика, китайська музика, камерно-вокальні твори, камерно-інструментальні твори, жанр, романтизм, імпресіонізм.

Kashaiuk Victoriia. National Mentality in Ukrainian and Chinese Chamber Music: A comparative aspect

The article attempts to show common and distinctive features in the Ukrainian and Chinese musical mentality on the example of the chamber music genre, which is one of the many steps on this path of mutual understanding. It is argued that the explication of ideas about the essence of the national mentality in the chamber music by Ukrainian and Chinese composers in the comparative coordinates West-East allowed to identify the main principles of the reflection of the national mentality in chamber music. At the generalised conceptual level, the following dual pairs have been distinguished: the idea of heartfelt experience and the idea of contemplation of subtle beauty, which are seen as reflections of Ukrainian and Chinese national-mental Ego-concepts. The dominant features of the expression of these ideas are romantic expression, fullness of

«heartfelt» feelings in Ukrainian music and impressionistic and symbolic lyrics in Chinese music, which in their culminating manifestations reach, respectively, romantic passion and romantic-impressionistic hymnality. At the same time, it is noted that the interpenetration of cultures brought to Ukrainian music the «oriental» contemplation, reflexivity, realised in a number of works of music of the twentieth and early twentieth centuries, while Chinese music borrowed the concept of the traditional European system of genres and forms with their drama, tonal and harmonic system and other musical and linguistic means that «work» to reflect the specifics of the national Ego, and this process is an important factor on the way to an adequate understanding of the «Other». At the same time, at the musical and linguistic level, the Ukrainian version remains within the European system and its evolutionary progress, while the Chinese version is represented by a synthesis of the European system and the colourful ethnic harmony of the «Lui» system, sometimes using national instruments that create a specific national flavour.

Further study of this musical and linguistic specificity as a means of mutual understanding of the West and East offers prospects for future research on the declared topic.

Key words: *national mentality, West and East, «Other», Ukrainian music, Chinese music, chamber vocal works, chamber instrumental works, genre, romanticism, impressionism.*

Вступ. Концепція глобалізованого світу ХХІ ст. у своїй реалізації висвітлює низку чинників, які безпосередньо торкаються відображення національного мислення і світовідчуття у мистецтві. З одного боку, акультураційні процеси сприяють взаємопроникненню і розумінню культур у координатах Захід – Схід, які протягом тисячоліть були ізольовані одна від одної. У результаті виникає нова якість буття, яку з позицій синергетики пояснив А. Свідзинський як ноосферу, – сукупність результатів ментальної діяльності людства, котра характеризується властивостями, які не притаманні її складникам, і є принципово іншим, вищим утворенням¹. З іншого боку, як і у разі будь-якої гіпертрофії, знижується рівень протилежних – інкультураційних процесів, які зберігають те сутнісне, що визначає національний Его-концепт. Але ж, за твердженням ученого, культура поза національним не існує, і саме нації є структуротворчими одиницями у творенні ноосфери («процес самоорганізації ноосфери є культура»)². Тож виникає проблема гармонійного поєднання акультураційних та інкультураційних процесів, що спираються, головним чином, на світосприйняття та відповідні цінності, важливі для того чи іншого суспільства, а у проєкції на музичне мистецтво – творять відповідний емоційно-акустичний тезаурус.

У контексті задекларованої проблематики важливу роль відіграє адекватне сприйняття «Інакшого», що не викликає автоматичне його зарахування до категорії «Чужого», тобто не з позиції протиставлення і не з метою асиміляції, а виходячи з відчуття поваги до специфіки різних суспільств та їхніх культур у глобальному зближенні, – це той шлях, який дасть змогу підвищити рівень толерантності між їхніми представниками. Як і в будь-якому сприйнятті, у цій ситуації одну з ключових ролей відіграє установка (згадаємо експериментальні дослідження школи Д. Узнадзе³), яка залежить від співпадіння/неспівпадіння цінностей та інших характеристик. На думку Д. Наливайка, *образ*

¹ Свідзинський А. Синергетична концепція культури. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2009. 696 с.

² Ibidem, с. 33.

³ Tetrads P. Alternate unconscious: Uznadze's theory of set. *Primordial Soup*. 2022. Aug 27. URL: <https://primordialsoup.info/articles/alternate-unconscious-uznadzes-theory-of-set/> (18.10.2024).

«Іншого» – це «ансамбль уявлень та ідей про Іншого, несвій світ і культуру, що неминуче виводить цей образ на перехрестя проблем ідеологічних і культурологічних, нерідко й політичних. Він аж ніяк не є фотографічним відбиттям Іншого/Чужого, за ним стоїть, і в нього інкорпорується автор зі своєю суб'єктивністю, зі своєю ідеологією й ангажованістю, який не просто розгортає образ, а й експлікує його»⁴, і цю ідею, на нашу думку, можна застосувати як до творів мистецтва, у яких утілено іншопольський «*imago*», так і сприйняття продуктів інших культур реципієнтами.

Отже, у статті робиться спроба показати спільні і відмінні риси в українській та китайській музичній ментальності на прикладі камерного жанру, що є одним із множинних кроків на вказаному шляху взаєморозуміння.

Матеріали та методи. Здійснюючи компаративний аналіз ментальних характеристик музики українських і китайських композиторів, звернулися до численних творів, вибрані з яких увійшли до представленої статті. Під час проведення дослідження було застосовано такі методи: теоретичний – під час створення концепції даного дослідження; семантичний – під час аналізу музичної ментальності творів камерного жанру українських і китайських композиторів; жанрово-стилістичний – під час аналізу музичних текстів указаних вище творів.

Результати. Сутнісні характеристики національних ментальностей, що виражаються в музиці, «виростають» із колективного безсвідомого, яке, за К.Г. Юнгом⁵, є глибинним феноменом, що передається і через актуалізовану традицію, і генетично. Для «життя» ментальності на всіх рівнях свідомості – і глибинного колективного безсвідомого, звідки «виринають» архетипи, й індивідуального безсвідомого – на рівні особистісних чуттів, і *вершинного поля свідомості, центром якого є Его*, що ідентифікуємо із самосвідомістю, повинен підтримуватися тісний духовний зв'язок поколінь. У такому баченні виходимо з розуміння структури особистості К.Г. Юнгом, тобто юнгівської «душі», «*psyche*», що складається з указаних вище взаємодіючих трьох рівнів-компонентів. Учений розуміє Его як комплекс, з яким співвідноситься весь зміст свідомості і який, по суті, утворює центр поля свідомості. Воно включає всі думки, почуття та емоції, які дають змогу людині сприймати себе та усвідомлювати свою цілісність, спостерігати результати своєї свідомої діяльності. Его має водночас психічне і соматичне походження, кожне з яких має свідомі і безсвідомі джерела. Фактично це свідомість як вона виглядає у саморефлексії, із залученням також безсвідомих психічних і соматичних чинників. Із ним пов'язане *alter ego* – змінне «Я», ніби друга особистість, з якою людина часто себе усвідомлює, – уважав К.Г. Юнг⁶.

Викладені вище міркування про особистісне Его спроектуюмо на предмет нашого дослідження, його центральний концепт. Національне Его – основа самосвідомості народу, «точка відліку» і суб'єкт усіх актів поля свідомості, що виявляється у національній саморефлексії, яка відображена у культурі. У своєму функціонуванні взаємодіє з іншими структурними складниками «душі нації», у якій окрім вершинного рівня – свідомості – вирізняємо підсвідоме конкретної нації, визначене її історичним досвідом, що співвіднесемо з індивідуальним підсвідомим, і глибинне загальнолюдське

⁴ Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. С. 95.

⁵ Jung C. The Archetypes and the Collective Unconscious. *Collected Works of C.G. Jung*. Princeton : Princeton University Press, 1959. V. 9. P. 1. 512 p.

⁶ Ibidem.

підсвідоме – відповідно, співставимо із колективним. У такому ракурсі центр національної самосвідомості – Его-концепт – бачиться визначальним для сутності культури як процесу самоорганізації ноосфери, зворотного впливу якої зазнає кожен людський інтелект. При цьому національний Его-концепт трактуємо як оперативну змістовну ментальну одиницю, виворену у процесі саморефлексії багатьох поколінь народу як самоусвідомлене колективне «Я», яке відображає картину світу у національній свідомості.

«Концептуальна картина світу – це не лише система понять про сукупність реалій довкілля, але й система значень, що втілюються у ці реалії через слово-знак і слово-концепт», – уважає В. Жайворонок⁷. Ця дефініція є справедливою і для *звуку-знаку* та *звучання-концепту* – як оперативної змістовної ментальної одиниці, що відображає картину світу, як *сенсу* поняття, як *смиислового значення* імені-знаку, вмісту поняття, що відображає тільки *ідею*, а не форму чи зовнішні атрибути. Знаком концепту можуть бути звук чи колір тощо. Таким чином, Его-концептом на рівні національної ментальності вважається та частина колективної особистості, яка усвідомлюється як «Я» та взаємодіє із зовнішнім світом за допомогою універсального та власного специфічного мовлення.

На цьому етапі дослідження звернемося до проблеми відмінностей музичних ментальностей узагальнених Заходу і Сходу, їхніх Его-концептів, що спираються на головні ментальні орієнтири оксидентального й орієнтального типів мислення. Сутність першого з них яскраво описана у відомій праці Р. Тарнаса «The passion of the Western mind: understanding the ideas that have shaped our world view»⁸, головним висновком якої є розуміння західного мислення як виключно чоловічого феномену, позначеного як «Western man», уособленням чоловічого способу мислення – чоловічої ментальності, яка закладена глибинно у «дечому архетипічному» та проявляється як у чоловіків, так і в жінок, визначаючи найважливіші уявлення про людину та її роль у суспільстві. У заключній главі «Повертаючись на круги своя» автор наводить перелік слів, що позначають особу «роду людського» у різних західноєвропейських мовах, починаючи від грецької та латинської – у всіх них це слово чоловічого роду: *anthropos, homo, l'homme, el hombre, l'omo, der Mensch, man* та ін.⁹ У цьому контексті важливо нагадати, що в українській мові це слово жіночого роду – «людина», хоча у Західній Україні розповсюджена форма «чоловік» і у сенсі «людина», і «мужчина» (зокрема, у І. Франка), подібно як в англійській «man» має обидва таких значення. Та повернемося до західного мислення. «Людина» західної традиції, тобто «Western man», на думку Р. Тарнаса, є героєм-мужчиною, вічно неспокійним, бунтарем прометеївського кшталту, який постійно знаходиться у пошуку свободи та рухається до неї, постійно прагне відокремлення від праоснови, якою був народжений, і підпорядкування її собі (ця думка певним чином перегукується з трактуванням О. Шпенглером європейської цивілізації як вираження «аполонівської душі»¹⁰. Тож попри те, що така мужня схильність протягом еволюції була найчастіше неусвідомленою і прихованою, вона стала сутнісним складником цієї самої еволюції¹¹.

⁷ Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: Нариси. Київ : Довіра, 2007. С. 11.

⁸ Tarnas R. The passion of the Western mind: understanding the ideas that have shaped our world view. New York : Ballantine Books, 1991. 560 p.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Spengler O. Der Untergang des Abendlandes. Ungekürzte Sonderausgabe in einem Band. München, Beck, 1998. 1271 S.

¹¹ Tarnas R. The passion of the Western mind...

Називаючи європейську ментальність «чоловічою», автор водночас робить висновок про кризу чоловічого мислення у Західній Європі, що зумовлює кризові явища у суспільному розвитку. У західноєвропейській музиці описана ментальність проявилася як на рівні формування класичної жанрової системи з її домінуючим елементом – сонатністю, у якій утілено закони діалектики Г.Ф. Гегеля, так і на рівні драматургії в усіх жанрах, сутність якої полягає у постійному русі «героя» – діянні. Домінуючим у «західному» музичному мисленні є «ratio», що найбільш яскраво проявляється, на думку Л. Кияновської¹², в особливій увазі до «класичних» стилів та водночас у прагненні до авангардних пошуків.

Наведені твердження про європейське мислення варто коригувати, якщо розглянути їх у проєкції на українську ментальність, оскільки остання характеризується, на нашу думку, природною бінарністю. «Жіноча» сутність українського світосприйняття відображена в софійній природі ментальності, при цьому «чуттєвість і певна ірраціональність, котра становить зерно національного мистецтва... не йдуть у парі з прагненням до граничного суб'єктивного самовираження автора, а навпаки, ідентифікуються з «колективним» первнем обряду»¹³. Така тонка «жіноча» сутність поєднується з «чоловічою» – в умовах постійного спротиву загарбникам, як одвічний щит Європи, що знаходиться на кордоні цивілізацій, вона в результаті досягнула рівня «прометеївського кшталту бунтарки». Отже, в українській музичній ментальності яскраво проявляються й інтровертні, й екстравертні риси, інтуїтивне і логічне, емоційне та раціональне, діяння і рефлексія (як у «знаковому» народно-іконічному образі філософа і воїна Козака Мамая) постійно балансують, наповнюючи музику розмаїттям змістів і відчуттів. На ментально-концептуальному рівні це бачимо як поєднання домінуючого у національній ментальності кордо-первня та бінарного воле-первня, що пасіонарно спалахує у моменти національних небезпек та притуплюється під впливом різноманітних ворожих інформаційних та іншого роду маніпуляцій.

Аналіз ментального чинника численних камерних творів сучасних українських композиторів показав таке.

По-перше, відображення домінуючої ліричної чуттєвості у творах різних семантико-стилістичних та музично-мовних виражень, при цьому, за словами Л. Кияновської, для української музичної ментальності характерними є акласичні стилі, насамперед бароко і романтизм, які засвідчують глибинну відповідність національній ментальності українців, тож отримують багатогранне, яскраво індивідуальне перевтілення у професійних мистецьких школах¹⁴. Наголосимо, що саме романтизм у його розмаїтих виявах – від раннього у творчості М. Вербицького до національного інваріанту у М. Лисенка, пізніх варіантів (у т. ч. постромантичних) у мистців полисенкової школи, С. Людкевича і послідовників, а також неоромантизм другої половини ХХ ст. – став домінуючим музичним стилем у вітчизняній музиці. «Український варіант» романтизму характеризують особлива душевність та багата емоційна палітра – від ніжності й суму до драматизму, до насичення експресіоністичними рисами (як, наприклад, у «Відображеннях» для фортепіано та низці романсів Б. Лятошинського), його специфічною ознакою є *дієвість*.

¹² Кияновська Л. Український музичний романтизм в європейському контексті. *IV Міжнародний конгрес україністів*, м. Одеса, 26–29 серпня 1999 р. Кн. 2. URL: <http://www.maunau.org.ua/kongr/Odesa/Book2/Art36.htm> (18.08.2024).

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

Вплив «східної» світоглядності зумовив розвиток імпресіоністичних тенденцій, у тому числі в арабесковості, «гуцульській сецесії», яскраво виражених у творчості В. Барвінського, М. Колесси, Б. Фільц, О. Козаренка та інших мистців, у безпосередньому зверненні до тематики Сходу – у циклах «Три романси на вірші старовинних китайських поетів» Б. Лятошинського, «Порцелянові чашки» В.П. Задерацького, циклі «Пісні Весни» – «медитативне дійство на вірші давньокитайських поетів» М. Шука, струнному квартеті «Прославлення чотирьох стихій» К. Цепколенко та ін.

Ліричною чуттєвістю та рефлексивністю «Сходу» пронизаний великий масив української камерно-вокальної музики, а також низка інструментальних творів¹⁵, як, наприклад, Камерні симфонії Є. Станковича, твори «Що сталося в тиші після відлуння» для флейти, кларнета, скрипки, віолончелі, фортепіано та ударних, Тріо для кларнета, альту та фортепіано «Квітучий сад та яблука, що падають у воду», Дві пасакалії «Для віку, що приходиться та віку, що минає» для флейти, кларнета, гобоя, фортепіано та струнного оркестру та ін.; цикл симфоній для камерного оркестру «Космічні пасторалі» та вокальні твори В. Сильвестрова, тонка вокальна палітра притаманні і хоровим творам мистця останнього періоду, які автор називає псалмами на тексти Шевченка, в яких утілено тонкий індивідуальний, «камерний» (не колективний, характерний для хорового жанру) первінь, та ін.; у сольних епізодах вокально-симфонічних творів, як, наприклад, соло сопрано «Царю Небесний» з Акафісту до Пресвятої Богородиці В. Камінського, та ін.

По-друге, втілення вольового первня, що, насамперед, реалізується у симфонічному та хоровому жанрах, – останній найбільше відгукується до характеристик української національної ментальності; серед яскравих сольних номерів у контексті великих жанрів – Пролог до опери «Мойсей» М. Скорика та ін. Серед камерних творів – кантата-дума «Чигрине, Чигрине» для кобзаря і камерного оркестру В. Камінського на вірш Т. Шевченка, кантата «Читаючи історію» для сопраністки (вокал, перкусія), віолончеліста й піаніста (фортепіано, речитація) Кармелли Цепколенко за поезією Оксани Забужко та ін.

По-третє, відображення усіх національно-ментальних архетипів відповідно до теорії С. Кримського¹⁶, якими є архетипи Серця, Природи – Рідної землі, Софії та Слова. Домінуючими у камерно-вокальному жанрі є архетипи Серця та Природи – Рідної землі, котрі втілені у численних взірцях, насамперед любовної лірики народної та академічної традицій. Архетип Природи проявився у низці інструментальних творів, де змальовано пейзажі та символи Рідної землі, як, наприклад, у тріо «Голоси прадавніх гір» В. Камінського для кларнета, фагота і фортепіано та ін. Тонка Софійність відображена у сфері духовної поезії та її музичних інтерпретаціях, починаючи від духовних пісень, наприклад, Г. Сковороди, у сучасному зверненні до барокової поезії Д. Братковського («Świat ro szczęści przeiżrzany» та ін.), І. Максимовича, І. Величківського (Триптих В. Тиможинського «Світ, розглянутий по частинах» для баса і фортепіано та ін.), серед прикладів інструментальних творів – «Соната псалмів» для двох флейт і фортепіано В. Камінського та ін. Архетип Слова, який також реалізується, насамперед, у духовній тематиці, у часи боротьби наповнюється вольовим змістом і проникає у твори патріотичного змісту, що знаменито виразив Т. Шевченко у поезії «Подражаніє 11 псалму». В. Сильвестров,

¹⁵ Муха А. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Музична Україна, 2004. 352 с.

¹⁶ Кримський С. Архетипи української ментальності. *Проблеми теорії ментальності* / відп. ред. М. Попович. Київ : Наукова думка, 2006. С. 272–301.

автор численних творів на тексти Шевченка, які композитор називає псалмами, висловився так: «В історії це унікальний випадок, коли поет став символом не лише боротьби за незалежність, але й символом України. Через слово. У нього навіть є рядок: «І на сторожі коло них поставлю слово». У Шевченка стосунки зі словом – біблейські, його творчість узагалі тісно пов'язана з Біблією»¹⁷.

Звернемося до китайської музичної ментальності, яка орієнтована на прасимвол Дао. В основі китайського світогляду і традиційної національної музичної системи – орієнтація на теорію п'яти стихій «у-сін»: Води, Вогню, Повітря, Землі, Металу, пов'язаних із річним циклом, речовинами, процесами тощо, і яка зумовлює певні особливості національної ментальності. Указана теорія, орієнтована на взаємозалежність гармонії макро- та мікро- космосів, описана у трактатах «Ритуали Чжоу», «Чунь цю», «Ханшу», «Лі цзін», «Хоуханьшу», «Лі Гоу» та ін., окремі ідеї яких у контексті музикознавства передає, зокрема, китайсько-українська дослідниця Ху Пін. Авторка описує систему «люй», яка складається з дванадцяти хроматичних звуків, що асоціюються з певними елементами у системі космології, із системою світогляду та ін. Така кількість звуків, за народними легендами, виникла у ситуації, коли птахи заспівали по шість «чоловічих» і «жіночих» нот, які є взаємодоповнюючими, як «ін» і «янь». Власне, співвідношення цих звуків лежить в основі китайської музичної системи «люй»¹⁸. У вказаній системі всі елементи є чітко визначеними та корельованими з різними сферами життєдіяльності людини (подібні уявлення про відповідність частот звуків, видобутих на різних струнах, і різними органами людського організму зустрічаємо і в інших культурах, наприклад у перській, представленій у цьому разі «Книгою зцілення» Ібн-Сіні – Авіценни¹⁹).

У цілому в давньокитайських трактатах Конфуція²⁰, Лао Цзи²¹, у «Книзі змін»²² та ін.²³ висувається ідея єдності космічного і людського, єдності протилежностей як основи гармонії та всюдисущості Дао як закону природи, якому належить підпорядковуватися і людині. У цьому можемо побачити паралелі і до праукраїнських вірувань (один із вершинних художніх прикладів – показ ідеї всюдисущої свідомості на прикладі образу Мавки у драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки зі знаменитим монологом «О, не журися за тіло!»: «...стане початком тоді мій кінець...», «...їм промовляти душа моя буде. / Я обізвуся до них / шелестом тихим вербової гілки, / голосом ніжним тонкої сопілки, / смутними росами з вітів моїх...»²⁴), і до трактування християнства крізь призму «Бо-

¹⁷ Семенченко М. Валентин Сильвестров: «Читайте Шевченка, доки не пізно...». *День*. 2013. 29 грудня. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/valentin-silvestrov-chitayte-shevchenka-doki-ne-pizno> (15.10.2024).

¹⁸ Ху Пін. Розвиток українських та китайських культурних традицій у камерно-інструментальних ансамблях другої половини ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Львів, 2013. 18 с.

¹⁹ Творча спадщина Ібн Сіні та сучасність / відп. редактори М. Попов, М. Ватанха. Київ : Асканія, 2009. 376 с.

²⁰ Конфуцій. Бесіди і судження / пер. з кит. ; упоряд. Т. Рожко. Київ : Арій, 2022. 224 с.

²¹ Лао Цзи. Дао Де Цзін. Книга про шлях та силу / пер. з кит. ; упоряд. Л. Дудченко. Київ : Арій, 2022. 96 с.

²² І-цзін. Книга змін / пер. з рос. Є. Тарнавського. Харків : Фоліо, 2018. 281 с.

²³ Kern M. Ritual, Text, and the Formation of the Canon: Historical Transitions of «Wen» in Early China. *T'oung Pao. Second Series*. 2001. Vol. 87. Fasc. 1/3. Pp. 49–91.

²⁴ Леся Українка. Лісова пісня. *УкрЛіб: бібліотека української літератури*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=508&page=9> (29.10.2024).

жественного у серці» Г. Сковороди²⁵ та багато ін. Аналогічно у китайській світоглядній системі на різних рівнях «звучать» сопілки Всесвіту, землі, людини, а всепроникаюча свідомість, відповідно до концепції китайської натурфілософії, створює особливе відчуття єднання у цьому енергоінформаційному полі живої і неживої Природи, підпорядкування силам стихій та ін.

Описані світоглядні уявлення, що є основою китайської національної ментальності, визначають і спосіб музичного мислення, орієнтований на ідею гармонії зовнішнього і внутрішнього світів і захоплення-замилування їхньою красою, на відчуття єднання з Природою. Отже, переважна більшість камерно-вокальних та інструментальних творів китайської академічної музики, у якій використано європейську академічну систему, наповнені саме таким змістом. У цілому у звучанні китайської академічної музики вражають особлива тонкість, краса і відчуття захоплення оточуючим світом. Дуже часто твори мають програмні назви, навіть симфонічного, концертного чи сонатного жанрів (як, наприклад, Концерт для скрипки з оркестром Хе Чжан Хао «Закохані метелики», – назва апелює до китайської легенди про двох закоханих Лян Шаньбо і Чжу Інтай, фавула якої перегукується із сюжетом трагедії «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра, та ін.). Більшість камерно-вокальних та інструментальних творів китайських композиторів вирізняється особливою тонкістю звучання, пейзажністю звукопису, імпресіоністичною картинністю та романтичним захопленням у сприйнятті світу, аж до гімнічного його оспівування, краса якого порівнюється зі станами людини: закоханості, мрійливості, щастя та ін. Серед камерно-вокальних творів – «Квітуча гілка сливи» Сюй Пейдона, «Місячна квітка» Лю Хона, «Рідне місто за хмарами» Ліна Шенсі, «Прекрасна оливкова гребля» Чень Йона, «Річка Тарим» Крима, «Весняний дощ у Сішуангбаньні» Чень Йона, «Уссурійська баркарола» Ван Юньцая, камерно-інструментальних – тріо «У Тайванському високогірному районі» Цяньг Вен Є, «Нефрит» для пі-па і струнного квартету Чжу Цзянь-ера, де використано давньокитайську чотириструнну лютню, тріо «Вітер між соснами» для флейти, віолончелі та препарованого фортепіано та секстет «Жива вода» для флейти, кларнета, скрипки, віолончелі, маримби і фортепіано Лю Джанга, «Аромат Башу» для двох скрипок, трьох груп ударних і фортепіано Зя Да Цюна та численні інші взірці²⁶.

Висновки. Експлікація описаних вище ідей на камерну музику українських і китайських композиторів у компаративних координатах Захід – Схід дала змогу виокремити такі засади відображення національної ментальності в камерній музиці. На *узагально-концептуальному рівні* можемо вирізнити такі дуальні пари: ідея сердечного переживання та ідея споглядання тонкої краси, які бачимо як відображення українських і китайських національно-ментальних Его-концептів. Домінуючими рисами вираження цих ідей є романтична експресія, наповненість «сердечними» почуттями в українській музиці та імпресіоністично-символістська лірика в китайській, що у кульмінаційних виявах сягають, відповідно, романтичної пасіонарності та романтико-імпресіоністичної гімнічності. Водночас взаємопроникнення культур привнесло в українську музику «східну» споглядальність, рефлексивність, реалізовану у низці творів музики ХХ – початку ХХ ст., а китайська запозичила концепцію традиційної європейської системи жанрів і форм з їх драматургією, тонально-гармонічну систему та інші музично-мовні

²⁵ Сковорода Г. Вибрані твори / упоряд. та передмова Л. Ушкалова. Харків : Прапор, 2007. 384 с.

²⁶ Tun Dao Czin, Sun Min Chgu. Performance and analysis of Chinese musical works. Pekin : Folk musical publishing house, 2001. 280 p.

засоби, які «працюють» для відображення специфіки національного Его, і цей процес є важливим чинником на шляху до адекватного розуміння «Іншого», про що йшлося на початку статті. При цьому *на музично-мовному рівні* український варіант лишається в межах європейської системи та її еволюційного поступу, а китайський представлений синтезом європейської системи та колоритної етнічної ладовості системи «люй», подекуди – використанням національного інструментарію, що створює специфічний національний колорит. У подальшому дослідженні вказаної музично-мовної специфіки як засобу взаєморозуміння Заходу і Сходу вбачаємо перспективи майбутніх досліджень задекларованої теми.

Література

1. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: Нариси. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
2. І-цзін. Книга змін / пер. з рос. Є. Тарнавського. Харків : Фоліо, 2018. 281 с.
3. Кияновська Л. Український музичний романтизм в європейському контексті. *IV Міжнародний конгрес українців*, м. Одеса, 26–29 серпня 1999 р. Кн. 2. URL: <http://www.maunau.org.ua/kong/Odesa/Book2/Art36.htm> (18.08.2024).
4. Конфуцій. Бесіди і судження / пер. з кит. ; упоряд. Т. Рожко. Київ : Арій, 2022. 224 с.
5. Кримський С. Архетипи української ментальності. *Проблеми теорії ментальності* / відп. ред. М. Попович. Київ : Наукова думка, 2006. С. 272–301.
6. Лао Цзи. Дао Де Цзін. Книга про шлях та силу / пер. з кит. ; упоряд. Л. Дудченко. Київ : Арій, 2022. 96 с.
7. Леся Українка. Лісова пісня. *УкрЛіб: бібліотека української літератури*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=508&page=9> (29.10.2024).
8. Муха А. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Музична Україна, 2004. 352 с.
9. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. 347 с.
10. Свідзинський А. Синергетична концепція культури. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2009. 696 с.
11. Семенченко М. Валентин Сильвестров: «Читайте Шевченка, доки не пізно...». *День*. 2013. 29 грудня. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/valentin-silvestrov-chitayte-shevchenka-doki-ne-pizno> (15.10.2024).
12. Сковорода Г. Вибрані твори / упоряд. та передмова Л. Ушкалова. Харків : Прапор, 2007. 384 с.
13. Творча спадщина Ібн Сіні та сучасність / відп. ред. М. Попов, М. Ватанха. Київ : Асканія, 2009. 376 с.
14. Ху Пінь. Розвиток українських та китайських культурних традицій у камерно-інструментальних ансамблях другої половини ХХ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Львів, 2013. 18 с.
15. Jung C. The Archetypes and the Collective Unconscious. *Collected Works of C. G. Jung*. Princeton : Princeton University Press, 1959. V. 9. P. 1. 512 p.
16. Kern M. Ritual, Text, and the Formation of the Canon: Historical Transitions of «Wen» in Early China. *T'oung Pao. Second Series*. 2001. Vol. 87. Fasc. 1/3. Pp. 49–91.
17. Spengler O. Der Untergang des Abendlandes. Ungekürzte Sonderausgabe in einem Band. München, Beck, 1998. 1271 S.
18. Tarnas R. The passion of the Western mind: understanding the ideas that have shaped our world view. New York : Ballantine Books, 1991. 560 p.
19. Tetrads P. Alternate unconscious: Uznadze's theory of set. *Primordial Soup*. 2022. Aug 27. URL: <https://primordialsoup.info/articles/alternate-unconscious-uznadzes-theory-of-set/> (18.10.2024).
20. Tun Dao Czin, Sun Min Chgu. Performance and analysis of Chinese musical works. Pekin : Folk musical publishing house, 2001. 280 p.

